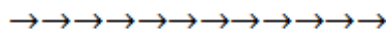

Ime in priimek: _____, 4. _____

**KONTROLNA NALOGA – SPORAZUMEVANJE, ZGODOVINA JEZIKA, JEZIKOVNI
PRIROČNIKI**

BESEDILA

Tisočletje pisane besede

*Brižinski spomeniki – TVS 1, nedelja,
15. aprila, ob 18.10*

*Dokumentarna oddaja o nečem zgodovinsko tako pomembnem, kot je najstarejši ohranjeni v latinici napisani zapis v slovenskem jeziku in hkrati tudi najstarejši zapis v latinici v slovanskih jezikih nasploh, je zahteven projekt. Še toliko bolj, če naj bi bila oddaja namenjena splošni populaciji in če naj bi izstopila iz togih okvirjev nizanja podatkov, ki jih uho gledalca ujame le za hip in kmalu pozabi. Scenaristki **Marijani Filipič** je uspelo ustvariti dovolj trden, po zaslugi pripovedovalca **Aleša Valiča** pa tudi atraktiven scenarij, ki je gledalca popeljal vse od imena, lastnika, materiala, v katerega so vezani, pa tja do analize jezika, v katerem so napisani, tako da smo lahko celo pozabili, da zgodovina s šolskimi pedagoškimi prijemi ni bila med najbolj priljubljenimi predmeti.*

O dolgočasnosti zgodovine pa to pot ni bilo mogoče govoriti, saj je oddaja, posneta v Freisingu, Münchnu, na avstrijskem Koroškem in po Sloveniji, spominjala na stran v pisani enciklopediji, ki kar kliče po branju in raziskovanju. Strani v kodeksu so iz kozjega pergamenta, ki ima celo naravne luknje, rjavo črnilo je srednje kakovosti, pisava karolinška minuskula, tisti, ki si je za ogled oddaje vzel čas, si bo to gotovo zapomnil.

*Snemalca **Mišo Čadež** in **Jure Nemec** ter režiser **Jure Pervanje** so svoje delo izvrstno opravili, saj so raznoliki posnetki cerkvenih ambientov, knjižnih polic in stavbnih ornamentov ustvarili slovesno, a prav nič zaprašeno in togo vzdušje. Aleš Valič bi s sproščeno opravo, brez kravate in z nezapetim suknjičem lahko deloval skoraj nespodobno v tovrstni vlogi, a je prav zaradi slikovitosti učinkoval kot sicer malce neurejen, a prijazen profesor, čigar predavanjem študenti celo prisluhnejo. Ugledni gosti, med njimi akad. prof. dr. **Tine Logar**, prof. dr. **Igor Grdina** in prof. dr. **Marijan Smolik**, pa so njegovi pripovedi dodali še tisto odločilno piko na i.*

Tina Cipot Mal

SLOVARSKI SESTAVEK 1

vrāčati vrāčam *restov.*, vračilo, odvrāčati, povrāčati, povračilo, zavrāčati, zvrāčati. Enako je stcslovan. *vraštati*, hrv., srb. *vrāčati* 'vrāčati', rus. *vorōčaty* 'obračati', češ. *vracet* 'vrāčati'. Pslovan. **vortati* je ponavljalni glagol od **vortiti* 'vrniti, obrniti', ki je enak z lit. *vartyti* 'obračati' in soroden s stind. *vartayati* 'požene v krožno gibanje', kar so vzročni glagoli iz ide. baze **uert-* 'vrteti, obračati' (Po, 1156 s.). Glej tudi *kolōvrat*, *prevrāt*, *obrāčati*, *odvrāten*, *obrnliti*, *povrāt*, *vrnliti*, *vrāt*, *vrtati* in dalje *vrtēti*.

VODNIKOVA SLOVNICA

I. Sklanjanje.

Moshkih shivih. Moshkih neshivih.

Edinje shrevilo.

Imenvaven	rāk	kraj
Rodiven	rāk-a	kraj-a
Dajaven	rāk-u	kraj-u
Toshiven	rāk-a	kraj
Skasaven	per rāk-u	per kraj-u
Sturiven	s' rāk-am	s' kraj-am

Dvojno.

Im.	rāk-a	kraj-a
Rod.	rāk-ov	kraj-ov
Daj.	rāk-ama	kraj-ama
Tosh.	rāk-a	kraj-a
Skas.	per rāk-ih	per kraj-ih
Stur.	s' rāk-ama	s' kraj-ama

Mnošeno.

Im.	rāk-i	kraj-i
Rod.	rāk-ov	kraj-ov
Daj.	rāk-am	kraj-am
Tosh.	rāk-e	kraj-e
Skas.	per rāk-ih	per kraj-ih
Stur.	s' rāk-mi	s' kraj-mi

BESEDILO 3

Kuharske Bukve.

Is
Nemškiga preslovenjene
od V. V.

Krajntze te kuhanja teshkō uzhe, ker nesastopio pomenik franzoskeh, anglejskeh, lafhkeh inu nemfkeh besedi; posebna nadloga je po desheli sunaj mesta, tam ga ni zhloveka, kir bi fkrivno sastopne besede rasloshil neva enem slovenkam. Torej sim si persadet sazhetik ene krajnske kuhine v' roke dati mojem rojakinam.

SLOVARSKI SESTAVEK 2

primernik -a m Pri trostopenskem stopnjevanju pridevnikov druga stopnja, izražajoča večjo mero podstavne lastnosti. 1. Tvorijo se s priponskimi obrazili (-ejši, -ši, -ji) iz lastnostnih pridevnikov, kolikor že sami ne pomenijo mere (kakor npr. *grenkljat, belkust*). Večzložne podstave in vsaj enozložne na vsaj dva soglasnika v izglasju (ter še nekaj drugih, ki si jih moramo kar zapomniti) oblikujejo obrazilo -ejši (*ljubeznivejši, hladnejši + starejši*), enozložne na en soglasnik pu -ši ali -ji prvo, če se (navadno) po jataziji premenjeni izglasni soglasnik podstave ne končuje na *č ž š* (*boljši, mlajši, krajši, lažjši, lepši, ljubši, grši*), drugo pa, če se (*močjši, večjši, višji, nižji*). 2. S prislovom *bolj* se tvori primernik v drugih primerih, npr. *zelen, bolj zelen* (v drugo smer z *manj*: *zelen, manj zelen*).

PRIDEVNIŠKE STOPNJE

Pridevniške stopnje

Primernik rabimo pogosto za to, da izrazimo neenakost med dvema predmetoma; to je njegova relativna (sorazmerna) raba: *Jože je starejši od Toneta. – Bilo je lepše, kakor sem si mislila. – Drama je boljša, kot se mi je prvotno zdelo. – Skromnejša je ko vijolica. – Presežnik večinoma izraža največjo mero lastnosti od treh stopenj: Kot najbolj iz zvezd je danica svetla, najlepša od deklic je Urška bila.*

POMIŠLJAJ

Pomišljaj se rabi neskladensko:

1. namesto predlogov *od ... do* (t. i. predložni pomišljaj), piše se stično na obeh straneh: *proga Ljubljana–Trst* (= od Ljubljane do Trsta), *knjiga bo stala 80–100 SIT, str. 125–132, v letih 1941–1945, Odprto: 8–12, prekop Ren–Donava;*

2. nestično namesto odstavčne številke ali črke (t. i. odstavčni ali alinejni pomišljaj):

Lastna imena se delijo na:

- osebna (ime in priimek, vzdevek),
- zemljepisna (imena krajev, vod, gor),
- stvarna (imena ustanov, podjetij).

3. nestično med enotami besedila, ki so v kakšnem razmerju, posebno v nasprotnostnem (npr. v jezikoslovnih spisih): *počiti – pokati, plačati – plačevati, rumeneti – rumeniti, legati – leči – ležati, ne samo – ampak tudi, ne – ne*; prim. še *tekma Olimpija – Hajduk*;

4. nestično v matematiki za pomen 'minus' oz. 'manj': $7 - 3$; pri navajanju relativnih števil, npr. *temperature*, pa stično: -23°C .

SLOVARSKI SESTAVEK 3

ôvca -e stil. -é ž, rod. mn. ôvc in ovác (ó)

1. *manjša domača žival, ki se goji zlasti zaradi volne*: ovca beketa, bleja; pasti, striči ovce; čreda, trop ovc; razbežali so se kakor ovce; krotek kot ovca / merino ovca

♦ agr. *karakul ovca* z rahlo kodrasto, navadno črno dlako, po izvoru iz osrednje Azije; *ovca mesnate pasme*; vet. *metljava ovca*; zool. *divja ovca* zlasti v gorah živeča žival temne ali svetle barve, katere samec ima navadno velike, spiralasto zavite rogove, *Ovis // ovčja samica*: pomolsti ovco; breja ovca; ovca in jagnje

2. ekspr. *pohleven, ubogljiv človek*: vse življenje je bil ponižna ovca

• ekspr. *je črna ovca v družini* edini, ki je drugačen, slab; slabš. *garjava ovca* kdor zaradi negativnih lastnosti slabo vpliva na okolico; ekspr. *pokazal je, da je gospodar, ne pa metljava ovca* slaboten, neodločen, zmeden človek; knjiž. *bili so kakor ovce brez pastirja* zbegani, zmedeni

Ime in priimek: _____, 4. _____

4. 10. 2007

KONTROLNA NALOGA – **SPORAZUMEVANJE, ZGODOVINA JEZIKA, JEZIKOVNI PRIROČNIKI**

Število točk: 70	Število doseženih točk:	Kriterij:
Odstotek: %	Ocena:	35t zd(2); 45t db(3); 55t pd(4); 63t odl(5)

Natančno preberite navodila. Pišite jezikovno pravilno: črka J pomeni točko za jezikovno pravilnost. Nečitljivi odgovori in odgovori, zapisani z velikimi tiskanimi črkami, bodo ocenjeni z 0 točkami. Veliko uspeha!

1. Kaj je besedno in nebesedno sporazumevanje? Ponazorite s primeri glede na prenosnik. 2 t

2. Kateri dve različici ima knjižni jezik? 2 t

3. Jezik v Ustavi Republike Slovenije. 2 t

4. **Preberite izhodiščno besedilo *Tisočletje pisane besede*. O čem govori besedilo?** 2 t J

5. Podčrtajte pravilni odgovor. V katero besedilno vrsto spada izhodiščno besedilo: poročilo, ocena, reklamno besedilo, poljudnoznanstveni članek? 1 t

6. Podčrtajte pravilni odgovor. Izhodiščno besedilo je prikazovalno, vrednotenjsko, pozivno, čustveno. 1 t

7. Podčrtajte pravilni odgovor. V izhodiščnem besedilu prevladuje predstavitvena, vplivanjska, metajezikovna vloga. 1 t

8. V vsaki dvojici besed podčrtajte pravilno trditev. Izhodiščno besedilo je: 2 t
enogovorno/dvogovorno; zasebno/javno; publicistično/strokovno; utemeljevalno/opisovalno.

9. V kateri pisavi so bili zapisani Brižinski spomeniki? 1 t

10. Zakaj je bila oddaja posneta v Freisingu, Münchnu in na avstrijskem Koroškem? 3 t
11. Kako se začne Brižinski spomenik II in kaj sporoča njegov vrh? 2 t
12. Iz drugega odstavka izhodiščnega besedila izpišite po dve besedi, v kateri se glasnik v izgovori kot: 2 t
- [v]
[u]
13. Koliko samoglasnikov izgovorimo v besedi **trden** (beseda je iz 1. odstavka). 2 t
14. Razložite premeno po zvonečnosti v besedi **izstopila** (beseda je iz 1. odstavka). 2 t
15. Iz 3. odstavka izhodiščnega besedila izpišite reklo. 2 t
- V katerem jezikovnem priročniku bi poiskali razlago pomena izpisanega rekla?
16. **Preberite slovarski sestavek 1** in odgovorite na vprašanja.
- a) Pretvorite geslo in sedanjiško obliko v dovršni glagolski vid. 2 t
- b) Iz primerov besedne družine izpišite glagole, ki imajo predpono. 1 t
- c) Kaj pomenita okrajšavo pslovan. in ide.? 2 t
- č) Ali je beseda **vračati** domača ali prevzeta? 1 t
- d) Iz katerega jezikovnega priročnika je slovarski sestavek? 1 t
17. Napišite naslove 4 besedil, ki so bila zapisana v gotici. 2 t

18. Za kateri jezik se je odločil začetnik slovenskega knjižnega jezika iz časa reformacije? 1 t
19. Kaj je katekizem? 1 t
20. Kaj je Trubar menil o zidavi cerkva? 2 t
21. V katerem književnem obdobju je pisal Janez Svetokriški? 1 t
22. Katero obdobje slovenske književnosti in razvoja jezika si je prvo izrazito prizadevalo za rabo slovenskega jezika na vseh življenjskih področjih. 1 t
23. **Preberite odlomek iz Vodnikove slovnice** in odgovorite na vprašanja.
- a) Zakaj navaja oblike dveh samostalnikov moškega spola? 1 t
- b) Se tudi danes razlikuje sklanjatev »moških živih« in »moških neživih« samostalnikov? 1 t
- c) Opazujte sklanjatev navedenih samostalnikov in napišite, v katerih sklonih imajo danes različne končnice? 2 t
- č) Primerjajte predloga z današnjimi predlogi. 1 t
24. **Preberite besedilo 3** in odgovorite na vprašanja.
- a) Kdo je avtor V. V.:? 1 t
- b) Levi del besedila prečrkujte v gajico. 2 t
- c) Popravite pridevnik iz stare v novo obliko. 1 t

č) V kateri pisavi je zapisano besedilo? 1 t

d) Izpišite, kako so zapisovali črke: 2 t

s	z	š	c

25. **Preberite slovarski sestavek 2 in Pridevniške stopnje** ter odgovorite na vprašanja.

a) V katera sodobna jezikovna priročnika uvrščamo besedili? 2 t

b) V katero jezikovno ravnino uvrščamo pojme, ki jih razlagata besedili? 1 t

c) Kateri jezikoslovec je avtor obeh besedil? 1 t

26. Kaj zapisujemo z veliko začetnico? 2 t

27. **Preberite besedilo Pomišljaj** in odgovorite na vprašanja.

a) V kateri jezikovni priročnik uvrstimo besedilo? 1 t

b) Napišite poved s primerom rabe pomišljaja, tako da boste upoštevali 1. pravilo. 2 t J

28. **Preberite slovarski sestavek 3** in odgovorite na vprašanja.

a) V slovarskem sestavku obkrožite razlagi pomena. 1 t

b) Iz terminološkega gnezda izpišite terminološke kvalifikatorje. 1 t

c) Kateri pomen je slogovno zaznamovan? Poimenujte slogovno zaznamovanost. 2 t

č) Katere podatke vsebuje slovnični del sestavka? Napišite najmanj štiri. 2 t

d) Poimenujte vlogo besedila. 1 t